

**PEDAGOGIK TURKUM FANLARINING BARKAMOL SHAXSNI SHAKLLANTIRISHDAGI
IMKONIYATLAR**

Qiyomov Yusuf To'xtasin o'g'li

Xalqaro Innovatsion Universiteti

Iqtisodiyot va aniq fanlar kafedrasini mudiri

Qo'ziyev Jahongir Sirojiddin o'g'li

talaba

Bekmurodov Elbek G'olib o'g'li

talaba

Annotatsiya: *Maqolada Oliy ta'limda uzluksiz ta'lim tizimining muhim bosqichi, turkum fanlari nafaqat ta'lim-tarbiya jarayonining samaradorligini ta'minlashda, o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi munosabatlar, pedagogika fanining mazmuni, "Pedagogika nazariyasi va tarixi", "Pedagogik mahorat" hamda "Pedagogik texnologiya" kabi tushunchalarning mazmun mohiyati yoritiladi.*

Kalit so'zlar: *Oliy ta'lim, uzluksiz ta'lim, tizim, bosqich, turkum, ta'lim-tarbiya, o'qituvchi, o'quvchilar, kadr, pedagog, standart.*

Oliy ta'limda uzluksiz ta'lim tizimining muhim bosqichi bo'lish bilan birga, ma'naviy va axloqiy talablarga javob beruvchi yuqori malakali kadrlar tayyorlash jarayonining samaradorligini ta'minlashda o'ziga xos o'rin tutadi. Bugungi kunda oliy ta'lim bosqichida pedagogik yo'nalishda faoliyat yurituvchi oliy ta'lim muassasalari salmoqli o'rinni egallaydi va jamiyatning malakali pedagog kadrlarga bo'lgan ijtimoiy ehtiyojini qondirishda asosiy rol o'ynaydi. Kadrlar tayyorlash milliy modeli tarkibiy qismlaridan biri bo'lgan shaxsni har tomonlama kamolga yetkazish, yuksak ma'naviy va axloqiy sifatlarni tarbiyalash, unda kasbiy ko'nikma va malakalarni shakllantirishda pedagogik turkum fanlarining imkoniyatlaridan samarali foydalanish muhim ahamiyatga ega.

Pedagogik turkum fanlari nafaqat ta'lim-tarbiya jarayonining samaradorligini ta'minlashda, o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi munosabatlarni qaror toptirishda, balki talabalarda barkamollik sifatlarini shakllantirish borasida ham katta imkoniyatlarga ega. Bu imkoniyatlar quyidagilar bilan tavsiflanadi:

har tomonlama rivojlangan, barkamol shaxsni shakllantirish pedagogika fanining ham asosiy maqsadi ekanligi;

pedagogika fanining mazmuni ham har tomonlama rivojlangan barkamol shaxsning shaxsiy xususiyatlarini hisobga olgan holda uning aqliy, nafosat va jismoniy rivojlanishi, ijodiy qobiliyatlarining namoyon bo'lishi, unda insonparvarlik munosabatlarini tarkib toptirishga yordam beruvchi zarur shart-sharoitlar yarata olishi;- ta'lim va tarbiya qonuniyatlari hamda tamoyillari birligi, o'zaro uyg'unligini ta'minlash asosida barkamol shaxsni shakllantirishdek ijtimoiy maqsadni to'la amalga oshirish mumkinligi.

Pedagogik turkum fanlari bo' yicha ishlab chiqilgan Davlat ta'lim standartlarida barkamol shaxsni shakllantirishga yo'naltirilgan ta'limga qo'yiluvchi talablar belgilab berilgan. Mazkur standart talablariga muvofiq "Pedagogika", "Pedagogika tarixi", "Pedagogik texnologiyalar" va "Pedagogik mahorat" o'quv fanlari bo' yicha yaratilgan dastur va darsliklar barkamol shaxsni shakllantirishda katta imkoniyatlarga ega. Biroq barkamol shaxsni shakllantirish borasida o'qituvchilarning muayyan tayyorgarlikka, talabalarning esa tasavvur va nazariy bilimlarga ega emasliklari bois pedagogik amaliyotda bu imkoniyatlardan samarali foydalanilmayapti. Shu sababli pedagogik ta'lim jarayonini davr talablari va mavjud ijtimoiy-ta'limiy ehtiyoj asosida tashkil etish uchun asosiy yo'nalishlarni belgilab olish zaruriyati yuzaga kelmoqda. Eng avvalo, ijodiy yondashuv asosida o'zlashtirilishiga erishish hamda ularni o'ylashga, fikr yuritishga, ijodiy faoliyat yuritishga undashda samarali bo'lgan ta'lim metodlarini tanlash, pedagogik ta'lim jarayonini maqsadga muvofiq loyihalashtirish talab etiladi. Ta'lim jarayonini loyihalashda milliy ta'lim bilan birga xorijiy ta'lim tajribalaridan ham izchil foydalanish kutilgan natijalarni qo'lga kiritishga yordam beradi.

"Pedagogika nazariyasi va tarixi", "Pedagogik mahorat" hamda "Pedagogik texnologiya" o'quv fanlari bo' yicha mashg'ulotlar maxsus loyihalar asosida ilg'or pedagogik texnologiyalar yordamida tashkil etilganda kutilgan natijani beradi. Mashg'ulotlarda asosiy e'tibor talabalarning ichki imkoniyatlari va qobiliyatlarini ularning amaliy faoliyatlarida to'la namoyon bo'lishini kafolatlovchi rivojlantiruvchi ta'lim xarakterini kasb etishiga qaratilishi lozim.

Barkamol shaxsni shakllantirishda samarali tashkiliy-pedagogik shakl, metod va vositalarni qo'llash boy milliy va umumbashariy qadriyatlarga asoslanadi. Shuningdek, tarbiya jarayonida innovatsion metodlarni qo'llash samarali natijalarga erishishga imkon beradi. Innovatsion metodlar talabalarda voqealar rivojini oldindan ko'ra bilish, o'zini real voqelikda anglash, kelgusi hayot yo'lini to'g'ri belgilash, axloq, e'tiqod, ishonch va axloqiy qadriyatlar mohiyatini to'g'ri anglash, turli ijtimoiy vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilish qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Talabalarni kuzatish, bahslashish, ishontirish, mulohazalarni umumlashtirish, xulq-odob ko'nikmalarini o'zlashtirishga imkon beruvchi treninglar jumladan, "Tanqid qilish madaniyati", "Konsensus va konfrantatsiya" ("Kelishuv va ziddiyat") treninglari, o'yin, shuningdek, ma'naviy-axloqiy tarbiyada hamkorlik texnologiyasi kabilar pedagogik jarayonga yangicha yondashishni ta'minlaydi.

"Pedagogika nazariyasi bo' yicha amaliy mashg'ulotlarda "Aqliy hujum", "5x5", "Klaster", "Qarorlar qabul qilish texnologiyasi", "Tafakkur cho'qqisi" va "Qora quti" kabi interfaol metodlar, rolli va ish o'yinlaridan maqsadga muvofiq foydalanish kutilgan natijalarni beradi. "Pedagogika nazariyasi va tarixi" o'quv kursi bo'yicha amaliy mashg'ulotlarning birida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimovning "Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori" asari asosida kadrlar tayyorlash milliy modelida barkamol shaxsni shakllantirishga qo'yiluvchi talablar va ularga muvofiq ta'lim jarayonini

tashkil etish masalalari muhokama etilishi mumkin. “Mustaqil, erkin fikrli barkamol shaxsni shakllantirish – ijtimoiy-ta’limiy ehtiyoj” mavzusida uyushtirilgan muhokamada esa talabalarning ijtimoiy tarbiya jarayoni maqsadi va vazifalari, mazmuni haqidagi nazariy-pedagogik bilimlarini mustahkamlashga asosiy e’tibor qaratiladi. Muhokama chog’ida Abu Nasr Forobiy, Abu Ali ibn Sino, Yusuf Xos Hojib, Unsurul Ma’aliy Kaykovus, Abudrahmon Jomiy, Alisher Navoiy, Abdulla Avloniy kabi Sharq mutafakkirlarining barkamol shaxs tarbiyasi borasidagi qarashlari umumlashtiriladi, barkamol shaxsning shakllanishiga ta’sir etuvchi omillar aniqlanadi. Barkamol shaxsni shakllantirishda juda samarali sanaluvchi omillar – oila, ta’lim mazmuni (shu jumladan, ta’lim muassasalari), milliy qadriyatlar, ommaviy axborot vositalarining barkamol shaxs kamolotidagi muhim o’rni va roli tahlil etiladi. Shuningdek, “Shaxsning ma’naviy-axloqiy sifatlarini shakllantirish” mavzusida amaliy trening tashkil etish mumkin. Treningda talabalarga shaxs qiyofasida aks etuvchi fuqarolik hamda kasbiy sifat (xislat)larning ro’yxatini tuzish va ularni ahamiyatlilik darajasiga ko’ra tartiblash (raqamlash) vazifasi topshiriladi. Javoblar tahlilida, talabalar tomonidan quyidagi sifat (xislat)larning barkamol shaxs qiyofasida aks etishi muhimligiga e’tibor qaratiladi

- vatanparvarlik va milliy g’urur, iftixor tuyg’usiga egalik;

- davlat ramzlari (gerb, bayroq, madhiya)ga nisbatan chuqur hurmat bildirish

- millat va jamiyat taraqqiyoti yo’lida mehnat qilish hamda ularning taqdiri uchun mas’uliyatli bo’lish;

- maishiy turmush madaniyatiga ega bo’lish;

- milliy qadriyatlarni ijtimoiy-milliy ahamiyatini chuqur anglash va ularni asrab-avaylash, kelgusi avlodlarga yetkazishga g’amxo’rlik qilish;- halol, rostgo’y, mehr-shafqatli bo’lish

- g’ayratli, tashkilotchi va tashabbuskor bo’lish;- faoliyatda qat’iyatli, xushmuomala va tartibli bo’lish;

- mustaqil va o’z nuqtai nazarini erkin ifodalay olish;- muomala madaniyatini egallay olish;

- vaqtdan unumli foydalana bilish.

Talabalar tomonidan topshiriq bajarilgach, ularga barkamol shaxs qiyofasida aks etuvchi va talabalar tomonidan ikkinchi darajali deb baholanuvchi sifat (xislat)larni belgilash vazifasi topshiriladi. Bu topshiriqni bajarish jarayonida talabalar tomonidan quyidagi sifat (xislat)lar qayd etilishiga e’tibor qaratiladi: insonparvarlik, adolatlilik, iymon-e’tiqodlilik, qanoatlilik, donolik, saxiylik, mehr-oqibat, yaxshilik, nafs me’yori, do’stlik, vijdonlilik, intizomlilik, iltifotlilik, to’g’rilik, kamtarlik, hayo va iffat.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Азизходжаева Н.Н. Педагогические технологии в подготовке учителя. Ташкент, 2000.
2. Аллаёров И.А. Дидактические основы активного обучения управленческим дисциплинам. — Ташкент: Фан, 1994.
3. Беспалько В.П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения. - М., 1995.
4. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. — М., 1989.
5. Бордовский Г.А., Извозчиков В.А. Новые технологии обучения: Вопросы терминологии// Педагогика. — 1993.-№5.
6. Гальперин П.К. К теории программированного обучения. — М., 1967.
7. Кларин М.В. Инновации в мировой педагогике. — Рига, 1995